

Planbeskrivning Ändring av detaljplan för del av fastigheten Mars och Vulcanus 1 i stadsdelen Gamla Stan i Stockholm S-ÄDp 2022-08258

Stadsbyggnadskontoret

Fleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
start.stockholm/detaljplaner

Sammanfattning

Planarbetet avser ändring av gällande detaljplan Dp 2005-01646 (2006-06-12) på fastigheten Mars och Vulcanus 1 i Gamla stan. Ändringen berör en mindre del av gällande detaljplan.

Syftet med detaljplanen är att ge planmässigt stöd för en befintlig tillbyggnad till det så kallade Ledamotshuset. Den gällande detaljplanen Dp 2005-01646 beskriver varken de materiella och immateriella kulturvärden byggnaden innehåller eller gör några avvägningar mellan olika kulturvärden och andra förutsättningar och krav. Behovet att göra denna typ av avvägningar kommer ur förändrade förutsättningar för Riksdagens säkerhet. Vissa planbestämmelser inom det området som ändringen avser bedöms inaktuella. Föreslagen tillbyggnad är i övrigt planenlig enligt gällande detaljplan Dp 2005-01646 och ändringar nedan förtydligar kommunens ställningstagande.

Sammanfattningsvis omfattas planändringen av följande justeringar:

- Planbestämmelser avseende skydd för värdefull bebyggelse utgår inom planområdet.
- Byggrätt genom placering och höjd regleras genom planbestämmelser.
- Utformningsbestämmelse tillkommer.
- Strandskyddet upphävs för hela planområdet.

Miljöbedömning

Prövning gällande om områdets användning innebär betydande miljöpåverkan, har utretts tidigare i samband med framtagandet av gällande detaljplan Dp 2005-01646.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att de ändringar av gällande detaljplan som aktuellt planarbete avser inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som åsyftas i 4 och 6 kap. miljöbalken och att en miljöbedömning inte behöver göras.

Tidplan

Samråd - juni 2023

Granskning – oktober 2023

Antagande – december 2023

Innehåll

Sammanfattning	2
Innehåll	4
Inledning	4
Planhandlingar	4
Utredningar	4
Medverkande	4
Läge, areal, markägförhållanden	5
Översiktsplan	6
Kommunala beslut i övrigt.....	6
Riksintressen	7
Detaljplan	7
Strandskydd	8
Förutsättningar	9
Gator och trafik	13
Planförslag	13
Konsekvenser	17
Tidplan	20
Genomförande	20
Organisatoriska frågor	20
Fastighetsrättsliga frågor	20
Ekonomiska frågor	20
Tekniska frågor	20
Genomförandetid	20

Inledning

Handlingar

Planhandlingar

Planförslaget består av plankarta med bestämmelser. Där höjder förekommer redovisas dessa i höjdsystemet RH 2000. Observera att i gällande detaljplan Dp 2005-01646 redovisas höjder i ett äldre höjdsystem; RH00. Till planen hör denna planbeskrivning.

Utredningar

Utredningar som tagits fram under planarbetet är

- *PM Arkitektonisk idé* (Riksdagsförvaltningen, 2023)
- *PM Säkerhet ledamotshuset* (Riksdagsförvaltningen, 2023)
- *Ändrad detaljplan, ledamotshuset. Kulturhistorisk utredning över kvarteret och konsekvensbeskrivning över tillbyggnaden* (White, 2023)

Medverkande

Planen är framtagen av stadsplanerare William Stepp, stadsplanerare Felix Staffanson och kartingenjör Anette Jonsson på stadsbyggnadskontoret.

Planens syfte och huvuddrag

Planarbetet avser ändring av del av gällande detaljplan Dp 2005-01646 (2006-06-12) på fastigheten Mars och Vulcanus 1 i Gamla stan.

Syftet med detaljplanen är att ge planmässigt stöd för en befintlig tillbyggnad till det så kallade Ledamotshuset. Den gällande detaljplanen Dp 2005-01646 beskriver varken de materiella och immateriella kulturvärden byggnaden innehåller eller gör några avvägningar mellan olika kulturvärden och andra förutsättningar och krav. Behovet att göra denna typ av avvägningar kommer ur förändrade förutsättningar för Riksdagens säkerhet. Vissa planbestämmelser inom det område som ändringen avser bedöms inaktuella. Föreslagen tillbyggnad är i övrigt planenlig enligt gällande detaljplan Dp 2005-01646.

Plandata

Läge, areal, markägförhållanden
Fastigheten Mars och Vulcanus 1 är belägen i Gamla stans norra del och omges av Myntgatan, Rådhusgränd, Mynttorget och Kanslikajen.

Lokalisering av aktuellt planområde.

Fastigheten ägs av staten och förvaltas genom Riksdagsförvaltningen.

Det aktuella planområdet omfattar cirka 500 kvadratmeter och utgör en liten del av gällande detaljplan.

Tidigare ställningstaganden

Översiktsplan

I översiktsplanen framgår värdet av att Gamla stan och Riddarholmens synnerligen höga kulturhistoriska värden bevaras och att Gamla stan förblir en levande stadsmiljö med en blandning av verksamheter och boende. Stockholm är i sin egenskap av huvudstad Sveriges mest komplexa och mångfacetterade urbana kulturmiljö.

Kommunala beslut i övrigt

Den 23 maj 2019 fattade stadsbyggnadsnämnden beslut om bygglov (dnr 2018-16576) för en tillbyggnad på ledamotshuset i Gamla stan. Den aktuella tillbyggnaden utgör en förhållandevis liten del av en större ombyggnation och innebar att Västra gården mot Rådhusgränd går från ett öppet rum till en sluten innergård. Säkerhetsskäl var det huvudsakliga motivet till tillbyggnaden. Kontoret bedömde tillbyggnaden som planerlig och stadsbyggnadsnämnden fattade beslut i enlighet med kontoret.

Bygglovet överklagades. Länsstyrelsen och Mark- och miljödomstolen delade stadens bedömning om planerligheten. Den

10 november 2021 upphävdes bygglovets genom dom i Mark- och miljööverdomstolen. Domstolen fann med stöd i Riksantikvarieämbetets yttrande i ärendet att aktuell tillbyggnad strider mot förvanskingsförbudet 8 kap. 13 § PBL.

Domstolen konstaterade också att gällande detaljplan innebär att intresset av att bibehålla ledamotshusets kulturmiljövärden ska ges företräde framför andra intressen, bland annat de säkerhetsintressen som Riksdagsförvaltningen hänvisat till som skäl för tillbyggnaden.

Den 25 augusti beslutade stadsbyggnadsnämnden att godkänna start-PM för aktuellt planarbete.

Riksintressen

Planområdet ligger inom riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården. Området bedöms särskilt kulturhistoriskt värdefullt och är utpekade som värdekärna och är ett uttryck för Sveriges maktcentra. Byggnader som ingår i värdekärnor har hög känslighet för förändringar. Det innebär i princip att utpekade byggnader ska bevaras. Huvudfokus i stadens hantering är att särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader inte får förvanskas och att alla ändringar ska utföras varsamt och med beaktande av värdebärande byggnadsdelar och karaktärsdrag.

Stockholms huvudstadsfunktion är inte specifikt utpekade som riksintresse, men får anses vara av intresse för riket. Uttrycket för funktionen återfinns i riksintressebeskrivningen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt.

Detaljplan

Fastigheten i kv. Mars och Vulcanus 1 omfattas av detaljplan 2005-01646 som vann laga kraft 2006-06-12. I planen är byggnadskomplexet försett med skyddsbestämmelser. Kvarteretsmarken har användningen Q: Användning anpassad till byggnadens kulturvärden.

förändrar inte allmänhetens tillgång till strandområdet. Kommunen menar att ett upphävande av strandskyddet inte strider mot strandskyddets tvådelade syfte.

Motiv till att upphäva strandskyddet kräver särskilda skäl enligt 7 kap. 18 c §, miljöbalken. De skäl som avses i aktuellt ärende är:

1. Området har redan tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften.
2. Förslaget till tillbyggnad utnyttjar en befintlig bygggrätt och tillmötesgår riksdagens behov gällande säkerhet vilket tillgodoser ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området.

Förutsättningar

För att ta del av utredningar, avvägningar och slutsatser för gällande markanvändning av aktuell fastighet, se gällande detaljplan Dp 2005-01646.

Befintlig bebyggelse

Riksdagens ledamotshus i kvarteret Mars och Vulcanus uppfördes på 1930-talet. Det är utformat i enkel nordisk klassicism med inslag av tidens då nya funktionalistiska stil. Byggnaden planerades ursprungligen för en rörelse genom byggnadens mitt där rotundan utgjorde kvarterets nav från vilken man nådde huvudtrapphuset via huvudingången en våning upp. Öppenheten i byggnaden skulle symbolisera synen på den öppna svenska demokratin och en spegling av tidigare kvartersindelning.

Kanslihusets gårdar ritades för att tillse att tillräckligt med naturligt ljus fördes in volymernas inre. Den västra gården tillsammans med Rotundan ingick i det offentliga stråk som genomkorsade kvarteret. Västra gården hade markbeläggning av granit. Gården var försänkt i förhållande till omgivande ytor varför det fanns en trappa upp till Rådhusgränd och till Myntgränd. Båda gårdarna fick en utarbetad gestaltning i stiliserad klassicism. I västra gårdens fall tar sig detta uttryck i den stenbeklädda fasaden med kolonner och en balkong. Kolonnmotivet är troligtvis en pendang till kolonnerna mot Mynttorget, likaså kolonnerna i Rotundan. Vidare försågs den västra gården med en stenrelief, Departementsfrisen, av Stig Blomberg.

Byggnaden har genomgått flera omfattande ombyggnationer genom åren, bland annat 1981–1983 då hela södra och en del av norra gården byggdes igen för att få fler sammanträdesrum.

På grund av höjda säkerhetskrav och en önskan om bättre tillgänglighet utfördes en ombyggnad av entréerna 2006–2008. Den öppna hallen bakom portiken vid Mynttorget byggdes igen. Huvudentrén flyttades ut från Rotundan till Mynttorget och kvarterets nordöstra hörn. Arkadens förbindelse med Mynttorget skars av och tillträdet till Rotundan från Myntgränd begränsades med en permanent stängd grind. Därmed försvann möjligheten för allmänheten att passera genom byggnaden i markplan. Sekvensen av allmänt tillgängliga, exteriöra rum som tidigare genomkorsat kvarteret gjordes otillgängliga.

Ledamotshuset byggdes om under mandatperioden 2018–2022. Anledningarna till den omfattande ombyggnaden var att säkerheten behövde höjas, att de tekniska systemen var uttjänta, att lokalerna varken var effektiva eller flexibla och att man ville komma till rätta med en opraktisk logistik.

Under ombyggnaden 2018–2022 togs ett större grepp. Rotundan och Myntgränd byggdes in som interiöra rum med Västra gården som ett exteriört rum inom säkerhetsgränsen. Det tidigare allmänna stråket blev således återigen sammanhängande, om än innanför säkerhetsgränsen. Av säkerhetsskäl byggdes även arkaderna in och blev interiöra rum.

Västra gården före ombyggnaden. Foto: M Ek, SSM.

Departementsfrisen. Foto: Paul Kvanta, Ahrbom och Partner

Stadsbild

Ledamotshuset ligger i ett område som under sekler har varit centrum för landets styre. Stadsrummet karaktäriseras av monolitisk palatsarkitektur.

Flera kvarter i Södra klara och norra delen av Gamla stan utgör navet för svensk statsförvaltning och statsrepresentation.

Säkerhet

Som underlag för planarbetet har Riksdagsförvaltningen framtagit en PM angående de förhållanden gällande säkerhet som

utgör huvudsakliga anledningen till totalrenovering av bygganden inklusive aktuell tillbyggnad. Aktuell PM sammanfattas här efter.

I riksdagens byggnader verkar stora delar av den centrala statsledningen. En viktig förutsättning för det är att riksdagen som arbetsplats och institution är säker att vistas och verka i.

Den säkerhetspolitiska situationen i Europa och Sveriges närområde har försämrats över tid, vilket medfört att Sverige har återupptagit och höjt ambitionsnivån för totalförsvarsplaneringen och stärkt den nationella säkerheten genom ett skärpt regelverk för säkerhetsskydd.

Sedan oktober 2010 har terrorhotnivån i Sverige varit förhöjd, en trea på en femgradig skala enligt Nationellt centrum för terrorhotbedömning (NCT). Sedan 2010 har bland annat terrorattentaten på Bryggargatan/Olof Palmes gata i december 2010 inträffat. Liksom bombdådet i regeringskvarteret i Oslo 2011 som dödade åtta personer.

Till följd av Rysslands invasion i Ukraina behöver Riksdagsförvaltningen förbereda sig på att den spända säkerhetspolitiska situationen blir långvarig, att den snabbt kan eskalera och att risken ökat för att Sverige och riksdagen utsätts för antagonistiska angrepp i syfte att påverka beslutsfattandet.

Sedan 2019 har regelverket om säkerhetsskydd stärkts väsentligt. Detta innebär att säkerhetsskyddsåtgärden, fysisk säkerhet, således inte enbart innebär att förebygga obehöriga att få tillträde till en byggnad. Det förändrade regelverket har utvidgats till att också avse ett förebyggande skydd mot sådan skadlig inverkan som kan orsakas utan ett obehörigt tillträde. Exempel på åtgärder som kan behöva vidtas avseende fysiskt skydd är skalskydd, påkörningsskydd eller andra barriärer som fysiskt hindrar en bil att forcera en vägg eller köra på människor, ballistiskt skydd och skyddsåtgärder mot anlagd brand eller påverkan med hjälp av kemikalier. Det skulle även kunna röra sig om åtgärder för att skydda mot direkta angrepp med sprängmedel eller obemannade luftfarkoster som till exempel drönare.

Lokaliseringen av ledamotshuset till kvarteren Mars och Vulcanus i stadens äldsta och mest centrala delar, medför att byggnaden är helt omgiven av offentliga platser och gator med trånga mått. Detta innebär att man inte kan hindra eventuella hot från fordon med gatuvästängningar och fysiska hinder som på andra ställen i Stockholm.

Sammantaget bedöms den dimensionerade hotbilden mot riksdagen och den centrala statsledningen som hög, och vidtagna

skyddsåtgärder behöver vara långsiktiga för att säkerställa riksdagens funktionalitet.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Fastigheten Mars och Vulcanus 1 är markerad blå i Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av bebyggelse. Det innebär att fastigheten bedöms ha bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Med syfte att tydliggöra byggnadens kulturhistoriska värde har White (2023) tagit fram en kulturhistorisk utredning. I utredningen bedöms ledamotshusets överordnade kulturhistoriska värde vara berättelsen om det svenska statsskicket. I detta ligger riksdagen som funktion, dess roll i staden och stadsutvecklingen samt som avgörande del i nationens maktcentrum. Det vill säga verksamheten och hur den tagit sig uttryck i byggnaden. De kulturhistoriska värdena i verksamheten och de anpassningar som gjorts för denna är påtagliga.

Ledamotshuset utgör tillsammans med Kungliga slottet, riksdagen och Norrström del- och inramning av nationens mest betydelsefulla stadsrum. Det kulturhistoriska värdet av att riksdagen är belägen här bedöms som mycket högt. Områdets kulturhistoriska värde skulle minska påtagligt utan riksdagens verksamhet. Även byggnadernas uttryck och utformning speglar funktionen som centrum för statsskicket.

Gator och trafik

Planförslaget ansluter till befintliga förhållanden när det gäller gatunät för bil- och cykeltrafik, bil- och cykelparkering och kollektivtrafik.

Planförslag

Ledamotshuset genomgick 2018–2022 en totalrenovering då säkerheten behövde höjas och de tekniska systemen var uttjänta. Vid ombyggnaden har målet varit att skapa en säkrare och modernare kontorsbyggnad anpassad till riksdagens verksamhet med beaktande av byggnadens kulturhistoriska och arkitektoniska värden. Att möjliggöra riksdagens fortsatta verksamhet i byggnaden över tid har varit ett övergripande mål för ombyggnationen som helhet.

Tillbyggnaden mot Rådhusgränd utgör en av de mest väsentliga delarna för byggnadens säkerhet.

Aktuell tillbyggnad är i huvudsak planenlig utifrån gällande detaljplan förutom i förhållande till ett antal inaktuella skyddsbestämmelser inom den del som planändringen avser.

För att möjliggöra aktuell tillbyggnad föreslås följande justeringar i förhållande till gällande detaljplan Dp 2005-01646:

- Planbestämmelser avseende skydd för värdefull bebyggelse utgår inom planområdet.
- Byggrätt genom placering och höjd regleras genom planbestämmelser.
- Utformningsbestämmelse tillkommer.
- Strandskyddet upphävs för hela planområdet.

Syftet med att undanta skyddsbestämmelserna inom planområdet är att tydliggöra kommunens viljeriktning och slutliga avvägning mellan olika intressen. Äldre bebyggelse inklusive dess fasader mot gården är fortsatt skyddade genom bestämmelser i gällande detaljplan. Det tillsammans med byggrätt, utformningsbestämmelse och upphävande av strandskydd ger både möjlighet till och begränsningar av ytans nyttjande. Utformningsbestämmelse och byggrättens begränsningar är viktiga för att säkerställa långsiktigt lämpligt utnyttjande och lämplig utformning av de förutsättningar planändringen möjliggör.

Ny bebyggelse

Tillbyggnaden består av fem våningar varav en i suterräng mot gatan. Flyglarna som omgärdar den västra gården byggs samman med fler lokaler för riksdagens ledamöter och mot gården tillgodoses också behovet av en ny hörsal inom Riksdagsförvaltningens bestånd med plats för cirka 100 personer. Hörsalen ska vara tillgänglig för besökare.

Illustration med aktuell tillbyggnad i mörk grå markering. Illustration: Fredrik Petersson, White.

Fasad mot Rådhusgränd. Foto: Paul Kvanta, Ahrbom och Partner

Byggnadens grundläggande syfte har sitt ursprung i de krav som ställs på säkerhet och funktion. Den arkitektoniska idén har varit att hitta en lösning som förvaltar och anpassar sig till helheten men som också är avläsbar som ett nytt tidslager. Den nya, putsade byggnadsdelen har bland annat givits samma varma rödockrakulör som den befintliga byggnaden. Tillbyggnaden ansluter även materialmässigt till flyglarna genom sina granitsocklar och koppartak.

För att ledamotshuset fortfarande ska uppfattas som en och samma byggnad mot Rådhusgränd ansluter skalan till det övriga kvarteret.

Mot gata och gård har gestaltningen anpassats till den befintliga byggnadens flyglar avseende såväl materialval och proportioner som kulör.

Mot Rådhusgränd har fasaden mot gatan dragits in för att låta de befintliga flyglarna dominera över hörnen samt synliggöra flyglarnas tak i gatuperspektivet.

Detaljutformningen av fönster, fönsteromfattningar, takfot och gördellist skiljer sig från flyglarnas gestaltning genom stilisering, detta för att göra tillbyggnaden lätt att avläsa.

Flygelbyggnadernas högre detaljeringsgrad har istället kompensrats med diskreta fönsteromfattningar och listverk i kalksten.

Tillbyggnadens fasad mot Västra gården. I suterräng mot gården syns ny hörsal. Foto: Paul Kvanta, Ahrbom och Partner

Gårdsfasaden är öppnare och har ett tydligare eget uttryck men med anpassning i färg, material och höjd.

Bottenvåningens hörsal är utskjutande och fasaden har ett portikmotiv i kalksten som kopplar fasaden till den motstående stenportiken samt en stenfris från 1930-talet. Uttrycket är även här underordnat.

Gator och trafik

Tillbyggnaden ansluter till befintliga förhållanden.

Konsekvenser

Undersökning om betydande miljöpåverkan

Stadsbyggnadskontoret bedömer att aktuell detaljplan inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som åsyftas i 4 och 6 kap miljöbalken, att en miljöbedömning behöver göras.

Stadsbild

Tillbyggnaden är väl anpassad och utformad med hänsyn till den ursprungliga byggnaden. Den förhållandevis smala Rådhusgränd och tillbyggnadens placering och inordning i rådande skala ger sammantaget en liten till måttlig påverkan på stadsbilden.

Säkerhet

Stadsbyggnadskontoret bedömer, med stöd i underliggande utredning, tillbyggnaden som avgörande för att kvarteret fortsatt ska kunna användas för riksdagens verksamhet.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Tillbyggnaden har positiva konsekvenser för det överordnade värdet, berättelsen om det svenska statskicket, eftersom det möjliggör långsiktig, fortsatt och mer effektiv verksamhet. Kontakten mellan Västra gården och Bondeska palatset utgår. Detta innebär enligt den kulturhistoriska konsekvensbedömningen en märkbar och i delar försämrande förändring. Tack vare betydelsefulla dokumentvärden, inpassning i skala och värdet av den statliga förvaltningen på platsen bedöms tillbyggnaden inte förvanskande av kvarterets kulturhistoriska värde.

Västra gården före ombyggnation. Bodeska palatset synligt på andra sidan Rådhusgränd. Foto: Melker Dahlstrand

Västra gården efter ombyggnation. Foto: Paul Kvanta, Ahrbom och Partner

Stadsbyggnadskontoret bedömer att det immateriella kulturvärdet av verksamheten på platsen är överordnat andra värden. Påverkan på de kulturhistoriska värdena är således godtagbara med hänsyn till det övergripande kulturhistoriska värdet.

Riksintresse

Av motivet för riksintresset framgår att staden är präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum. Det är angeläget för nationen att landets politiska och administrativa centrum präglat och präglar staden, framför allt är det angeläget att denna funktion fortsatt kan bedrivas i det som varit stadens maktcentrum sedan medeltiden. Byggnader som utgör uttryck för rikets förvaltning och funktion som huvudstad lyfts fram i riksintressetexten. Rikets förvaltning har haft skiftande behov över tid, vilket avspeglar sig i dessa byggnader. När nya behov uppstått har nya byggnader uppförts, befintliga har anpassats medan andra har inkorporerats. Förslagets skada på områdets kulturhistoriska värden vägs till största del upp av värdet av att riksdagens verksamhet kan fortgå i kvarteret.

Tillbyggnaden bedöms inte innebära påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården.

Tidplan

Samråd - juni 2023

Granskning – oktober 2023

Antagande – december 2023

Genomförande

Organisatoriska frågor

Ansvarsfördelning

Planbeställaren ansvarar för planens genomförande.

Stadsbyggnadskontoret ansvarar för upprättande av planhandlingar samt myndighetsutövning i samband med bygglov och bygganmälan.

Avtal

Planavtal är tecknat mellan Stockholms stad och Riksdagsförvaltningen.

Fastighetsrättsliga frågor

Inga fastighetsrättsliga frågor är aktuella.

Ekonomiska frågor

Planbeställaren bekostar planarbetet enligt upprättat avtal. Planbeställaren bekostar och ansvarar för genomförande av detaljplanen.

Tekniska frågor

Teknisk försörjning finns idag ansluten till fastigheten. Anslutning sker till befintliga ledningar.

Genomförandetid

Genomförandetiden är 5 år från det att planen får laga kraft.